

הלכות לא ילבש גבר

שיעור

העברת שער מהגוף

חורף
שנת תשפ"א

תוכן העינינים

לא ילבש גבר שמלת אשה

העברת שער מהגוף

1..... מקומות האסורים, ובאיזה מין גילוח אסור

1..... הסוגיא

1..... גמ' נזיר דף נח: - נט.

1..... הראשונים

1..... התוס'

2..... הרי"ף

2..... הרא"ש

3..... הרמב"ם

3..... עבודה זרה פרק יב' הלכה ט

4..... הערוך

4..... הפוסקים

4..... שולחן ערוך יורה דעה סימן קפב' סעיף א

5..... אופן גילוח האסור

5..... תשובת הגאונים

5..... אם כל הגוף כולל הראש או לא

6..... גילוח שער מחלק הגוף אבל לא כל הגוף

6..... הט"ז

7..... השגה על חידוש הראשון

8..... השגה על חידוש השני

לא ילבש גבר שמלת אשה **העברת שער מהגוף**

מקומות האסורים, ובאיזה מין גילוח אסור

הסוגיא

גמ' נזיר דף נח: - נט.

נח: אמר רב, מיקל אדם כל גופו בתער. מיתבי, המעביר בית השחי ובית הערוה, הרי זה לוקה. הא בתער, הא במספרים. והא רב נמי בתער קאמר, כעין תער.

זהו גירסת ספרים שלנו, וגירסת הבה"ג הוא:

אמר רב מקל אדם את כל גופו בתער. מיתבי המעביר בית השחי ובית הערוה, הרי זה לוקה. כי קאמר רב בשאר אברים, אבל בית השחי ובית הערוה לא אמר. ושאר אברים מי שרי, והא תניא העברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים? [אלא (יש שגרסו אלא, ויש שלא גרסו אלא)] כי קאמר רב מספרים, וכי תניא ההיא בתער. והא רב בתער אמר, אימא כעין תער.

הראשונים

התוס'

התוס' שם נט. ד"ה אמר רבי חייא, ובתוס' נזיר ד"ה לא עשה רגליו, מביאים את השלש גירסות בגמ' הנ"ל, ומפרשים איך יוצא כפי כל גירסא. ומה שיוצא מדבריהם הוא כך:

א. גירסת ספרים שלנו – (א) שער בית השחי ובית הערוה אסור, אם מגלחו בתער. (ב) ושער שאר הגוף מותר לגמרי, אף בתער.

ב. גירסת בה"ג, אם גירסת אלא – (א) דינו של שער בית השחי ובית הערוה הוא שווה לדין שער של שאר הגוף, (ב) ודין שניהם הוא שאסור לגלחם בתער, אבל מותר לגלחם במספרים כעין תער.

ג. גירסת בה"ג בלי גירסת אלא – (א) שער בית השחי ובית הערוה אסור לגלח אף במספרים וכל שכן בתער (ב) שער שאר הגוף אסור לגלח בתער, אבל מותר לגלחו במספרים.

ובדברי התוס' מביאים פירש"ת איך יישב שאלת רב לרב חייא, לפי גירסתנו, וגירסת בה"ג אם גירסת אלא. אבל אין נראה מתוך דבריהם שום הכרע כיצד סבר ר"ת להלכה, לגבי ג' גירסות אלו. אבל הטור ריש סימן קפב' כתב שר"ת סבר כגירסת בה"ג אם גירסת אלא, וממילא דין שער כל הגוף שווה, שתער אסור, ובמספרים מותר. ולא ידעתי מקורו של הטור לומר זאת, ושמא כך היה לו קבלה מהרא"ש. אבל בשלטי הגבורים מכות דף ד. ס"ק א', משמע שסבר ששיטת ר"ת כמו הבה"ג בלי גירסת אלא, שכתב וז"ל, גבי העברת שער

פר"ת שדינם שוה, שאסורות בתער, ומותרין במספרים. אבל של בית השחי ושל בית הערוה, אסור אפילו במספרים, וכן היא מסקנת הרא"ש, עכ"ל. אם כן לא ברור מהו שיטת ר"ת, וכן שיטת הבעלי תוס' להלכה אינו ברור, שרק מביאים ומפרשים השלשה גירסת, אבל אין כותבים הכרע בדבר.

הרי"ף

ז"ל במכות דף ד., אמר רב, מקל אדם את כל גופו בתער. מיתיבי, המעביר בית השחי ובית הערוה, הרי זה לוקה. כי קאמר רב בשאר אברים, אבל בית השחי ובית הערוה לא אמר. ושאר אברים מי שרי, והא תניא, העברת שער אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים. קאמר רב מספרים, וכי תניא ההיא בתער. והא רב בתער אמר, אימא כעין תער, עכ"ל. הרי גורס כגירסת בה"ג, ואם כן יוצא ששיטתו כנ"ל שבית השחי ובית הערוה אסור אף במספרים, ושאר הגוף בתער אסור ובמספרים מותר.

הרא"ש

הרא"ש מכות פרק ג סימן ד' בענין זו, מביא דברי הרי"ף שהעתקתי למעלה, כדרכו. ומסיק הרא"ש עליהם הכי, אלמא שאר אברים שרי במספרים, בית השחי ובית הערוה, אפילו במספרים אסור, עכ"ל. אם כן ממה שכתב במכות נראה שמסקנתו כהרי"ף.

אבל ביבמות פרק יב' סימן ח', הרא"ש מביא הג' גירסות ומפרשם. ואחר כך כותב שאף אם אין גורסים אלא יש לפרשו כאילו גרס אלא. וזה מקצת לשונו, ונראה דגרסת בעל הלכות אינה חולקת על גירסת הספרים שלנו, דלמאי דמסיק הא בתער, והא במספרים, הדר ביה משינויא קמא, דשני כי קאמר רב בשאר אברים. ובה"ג, שהובאו מאספמיא היה כתוב אלא הא בתער הא במספרים, עכ"ל. ולפי זה יצא שאף אם אין גורסים אלא, יהיה מותר לגלח שער בית השחי במספרים, שלא כדכתב במכות. אלא דאחר כך מסיק הרא"ש, ש, וז"ל, ובנזיר משמע שהיו נוהגין בו איסור [כוונתו לגלח בית השחי אף במספרים], דאמר ר' בפ' שני נזירים, ההוא דאיתחייב נגידא קמיה דר' אמי, איגלאי בית השחי, חזייה דלא מגלח, אמר להו ר' אמי שבקוהו דמן חברייא הוא, עכ"ל. ומסיום זה איכא למידק קצת שחזר בו, מפני ראיה זו, וסבר שאם אין גורסים אלא, יש לפרשו, שבית השחי אסור אף במספרים, ובזה ניחא שלא יסתור דבריו במכות.

הטור שם כתב, וכן השלטי הגבורים הנ"ל, ששיטת הרא"ש הוא כמו דמסיק במכות, שאף במספרים אסור, בבית השחי. והב"י שם לפרש זאת כתב שני דברים, חדא, שדבריו במכות שהם מקומו, הם העיקר. ונראה שכוונת הב"י לומר שבמכות דיבר על איסור העברת שער פאות הראש והזקן, וממילא גם מוסף לפרש העברת שער משאר הגוף, וכמו שעשה הרי"ף, ואלו ביבמות, לא היה הענין כלל על העברת שער, ורק דרך אגב גמור, של פירוק הגמ' קושיא ממה שלא גלח מפבושת, כתב דינם של העברת שער ממקומות אלו. ושנית כתב הב"י, מה שכתבתי לעיל, שגם ביבמות, חזר בו הרא"ש וכתב שבנזיר משמע שהוא אסור.

אבל בקרבן נתנאל על הרא"ש יבמות שם ס"ק ז', כתב ששיטת הרא"ש כמו שכתב ביבמות, שאף אם אין גורסים אלא, יש לפרשו כמו אלא. וזה שכתב הרא"ש במכות שבית השחי אסור, אף במספרים, רק כתב הכי על דברי הרי"ף, שזה דרכו להביא דברי הרי"ף ולפרשם, אבל ליה לא סבירא ליה הכי, וכדמשמע מדבריו ביבמות. ועיין שם איך הוכיח הקרבן נתנאל, שאי אפשר לפרש דברי הרי"ף, גם כן בדרך אלא, ולא רציתי להאריך כאן יותר. וקצת תימה עליו שלא זכר שהטור כתב מפורש שלא כדבריו. גם לא כתב הקרבן נתנאל לפרש ראית הב"י מסיום דבריו של הרא"ש ביבמות, שבנזיר משמע שהוא אסור. וזה אפשר לתרץ, שלישנא של הרא"ש הוא שבנזיר משמע שהיו נוהגין בו איסור. ולישנא דנוהגין קצת קשה, מאי בעי בזה, ואולי שפירשו הקרבן נתנאל, שאף שהוא אינו אסור, אבל היו נוהגין בן איסור, דומיא דמאי שכתב הר"ן ע"ז, לפי מהלכו בסוגיא שם, שהכוונה על החברים, שהיו נוהגין בו איסור.

על כל פנים אף שאין שיטת הרא"ש ברור לגמרי, הרי בנו הטור כתב מפורש ששיטתו כהרי"ף, וכן הוא בשלטי הגבורים. ואף אם אין כוונת הרא"ש ביבמות ברור, ואף אם נקבל הבנת הקרבן נתנאל ששם מסקנתו לומר, שאין איסור מספרים בבית השחי, כאילו היה כתוב אלא, הרי הב"י כתב שדבריו במכות הם העיקר. וכן הגר"א שם ס"ק א' כתב רק הטעם הזה של הב"י, שהעיקר כמו שכתב במכות, ובזה גם יש להשוות דבריו עם הרי"ף הנ"ל, והרמב"ם כדלקמן.

הרמב"ם

עבודה זרה פרק יב' הלכה ט

ט העברת השיער משאר הגוף כגון בית השחי ובית הערוה אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים והמעבירו מכין אותו מכת מרדות. וכו'. ומותר להעביר שיער שאר איברים במספריים בכל מקום.

הרי פסק כהרי"ף וכגירסת הבה"ג בלי גירסת אלא, שהעברת שער בית השחי ובית הערוה אסורים אף במספרים, ושאר הגוף במספרים מותר, הא בתער אסור. כך פירשו המגיד משנה שם, וכל הפוסקים את כוונתו. הרמב"ם לפני זה בפרק יב' דיבר על איסור גילוח פאת הראש והזקן, ושם פסק שרק חייבים אם העבירים בתער. אם כן אם היה לנו רק תחילת דבריו, העברת השיער משאר הגוף, היינו יכולים לפרש כוונתו שכיון להעברה על ידי תער. אבל מדיוק סיפא דבריו, משמע שסבר שרק שער שאר אברים מותרים במספרים אבל בתער אסור.

ואין לומר שכוונתו לפסוק כמו הבה"ג אם גירסת אלא. ויתפרש דבריו, שהעברת שער משאר הגוף אסור בתער, שעל גילוח תער קאי כנ"ל. וכדי לפרש שכוונתו שדוקא בתער אסור, סיים ומותר להעביר שער הגוף במספרים. שאם כן לא היה להרמב"ם לשנות לשונו שבתחילה כתב שער שאר הגוף, ומסיים בשער שאר אברים, ואם קאי על אותו דבר דהיינו שער כל הגוף, היה לו לסיים באותו לשון, ומותר להעביר שער הגוף במספרים. אלא מדסיים שער שאר אברים, משמע שמתחילה שכתב שער שאר הגוף, כגון בית השחי ובית הערוה, כוונתו לדבר דוקא על בית השחי ובית הערוה. והטעם שהיקדם השער שאר

הגוף, הוא כלומר שעד כאן הביא דיני, שער הראש, ואחר מתחיל לבער שער שאר הגוף, ומתחיל בדין בית השחי ובית הערוה. ומסיים בדין שאר אברים, דהיינו חוץ מבית השחי ובית הערוה. כך נראה שלמדו כל הפוסקים, שכתבו כדבר פשוט ששיטת הרמב"ם לפסוק כהרי"ף.

הערוך

הערוך גורס כגירסא שלנו בגמ', וכמו שכתבו התוס' בשמו. אם כן לכאורה יפסוק שהעברת שער משאר הגוף אף בתער מותר, ובית השחי ובית הערוה מותרים במספרים. אבל שיטתו לא מובא בפוסקים כלל. ואפשר שלא הביאו שאף שמביא הגמ' כגירסא שלנו, אין לנו הוכחה מזה שכך פוסק. שהערוך ערך נגסטר, שמביא התוס', אינו עוסק בדינים אלו, ורק מביא גמ' זו לראיה, שתער הוא גילוח יותר טוב, מגלוח על ידי מספרים, ובזה חולק על פירש שהביא שם, עיי"ש. וראיה זו היא נכונה לכל הגירסות שבגמ'. אם כן אפשר שהיה יודע שהיה עוד גירסות, וכמו שהיה ידוע לתוס' והראשונים, ולא נכנס שם לזה. ועל כל פנים אין לנו ראשון מפורש שפוסק כמו גירסא שלנו. אבל הבעלי תוס' נראים שגם כן הם מתייחסים להלכה לגירסא שלנו, שכתבו, כל הגירסות ופירושיהם, ולא כתבו הכרע בין הגירסות.

הפוסקים

שולחן ערוך יורה דעה סימן קפב' סעיף א

א המעביר שער בית שחי ובית הערוה, אפילו במספרים כעין תער, היו מכין אותו מכת מרדות. וכו. הגה וכו'. ומותר להעביר שיער (שאר) איברים במספרים בכל מקום.

הרי פסק כהרמב"ם וכלשונו, ושאר השיטות לא הביא להלכה כלל, וסתם לו הרמ"א בזה. והוא כדביאר בב"י, שכיון שכך פוסקים הרמב"ם והרי"ף, והרא"ש (כפי איך שביארם, כמו שנתבאר לעיל), אין לזוז מדבריהם. וזה כפי כללו שביאר ראשית ספרו ב"י, שתמיד פוסק כמו בית דין זו. ואף הרמ"א שחולק עליו, וסבר שאין תמיד לפסוק כך, כאן נראה שהיטבם לו, שאין ברור שיש חולקים על זה, ואף שהטור הביא ששיטת ר"ת לפסוק כגירסת אלא, עדיין הוא רק שיטה יחידה בזה.

והגר"א שם ס"ק א' מביא כל השיטות הנ"ל, ומפרשם. וגם מראה ששיטת התוס' נוטה לומר שאם אין גורסים אלא, שאין לפרשו כאילו גורסים אלא. שז"ל הגר"א, ואף שכתבו שם דאף דלא גריס אלא, י"ל דפי' אלא. מ"מ לא ס"ל כן, וע"ש בד"ה בעי כו', וביבמות מ"ח א' ד"ה לא כו', עכ"ל. וכוונתו שבנזיר אחר שכתבו ששמא יש לפרש הכי, בסוף ד"ה אמר רבי חייא, חזרו בד"ה בעי מיניה, שאחריו, לפרש הגמ' לפי הבה"ג כפי גירסתו בלי אלא. ששם כתבו ששאלת רב לרב חייא אם מותר לגלח בית השחי, יתפרש ששאל אותו אם מותר במספרים, ואסר לו, ובזה ניחא, מה שהשיב רב והא גדל, ואני מצטער, שאסור לו אף במספרים, ולא הניח לו שום אופן לגלח. הרי חזרו לפרש הבה"ג כפי פשוטם שאין חזרה מחילוק קמא, המחלק בין בית השחי ושאר הגוף. וגם ביבמות פירשו גירסת הבה"ג הכי.

ובסוף הס"ק הגר"א כותב, ועתוס' שם נ"ט א' ד"ה חזינא כו' וד"ה ההוא כו' משמע כו', עכ"ל. ונראה שכוונתו להביא שתוספות אלו מביאים שני ראיות מהמעשים בגמ', ששער בית השחי אסור אף במספרים. התוס' ד"ה חזינא מביא ראיה מקושית הגמ' שחזינא לרבי יוחנן דלית ליה, ולא תירץ שהעברים במספרים. וד"ה ההוא גברא מביאים ראיה מרב אמי שאחר שראה שאין לו שער בית השחי אמר שבקוהו, ואילו היה מותר מאי חסידותו. ונראה שהגר"א רצה לומר שכך נוטים גם הגמ', כפי גירסת הבה"ג ובלי גירסת אלא, ובלי לפרשו כאילו כתיב אלא, וכפי פסק השולחן ערוך.

אם כן לכאורה אין לצרף שיטת המתירים לגלח שער בית השחי ובית הערוה לאיזה עוד צדדים להקל, שכנ"ל נראה שנדחו דבריהם מהלכה, וגם כנ"ל אין לנו מקום ברור שכך פוסק איזה ראשון.

אופן גילוח האסור

תשובת הגאונים

התוס' יבמות שם, וכן הרא"ש ביבמות פרק יב' סוף סימן ח', וכן בעוד כמה ראשונים, מובא תשובת הגאונים. וז"ל התוס', ובתשובת הגאונים, שרי לגלח בית השחי ובית הערוה, כי מגלח כל גופו, מראשו ועד רגליו. ולא משמע דאיירי במצורע, דפשיטא הוא, אלא במגלח לרפואה, כיון דמגלח כל גופו, אין זה יפוי אלא ניוול, עכ"ל. לכאורה משמעות התוס' הוא, שהיתר הגאונים הוא משום, שאין זה יופי אלא ניוול, וממילא אין זה עושה כתיקוני נשים. וכשכתבו דלא מיירי במצורע אלא במגלח לרפואה, רק כתבו זאת לפרש אם הוא ניוול לו אמאי עושה זאת, לזה מפרשים שהוא צורך רפואה. ובאמת זה תלוי בשני תירוצי הב"י ליישב דברי התוס', עם דברי הרשב"א, ואין כאן מקום להאריך בזה.

אם כל הגוף כולל הראש או לא

הפרישה ס"ק ב' כתב וז"ל, האי ראשו לאו דוקא, דכבר נתבאר סימן קפ"א, דראשו על כל פנים אסור, אלא רצה לומר, מראש גופו עד סוף גופו, עכ"ל, וממשיך לכתוב שגם אפשר לפרש מראשו ולא ראשו בכלל, ואף שזה כולל הזקן שלמטה מראשו, הרי לגבי הזקן מותר כעין תער. ושני הפירושים הוא בכוונה אחת, שעל כרחק לומר שלא כיונו הגאונים, לכלול הראש באמרם כל הגוף. והש"ך קפב' ד' מביא דברי הפרישה, וכלשונו הראשון.

אבל מדברי הגהות הט"ז שם על ס"ק א', נראה ברור שלא הבין דברי הגאונים הכי. שבהגהות כותב הט"ז, שלמד שאיסור הבערת שער משאר הגוף, הוא אם מעביר השער מכל הגוף, אבל מחלקו אין איסור (ויתבאר דין זה בע"ה עוד בסמוך). ועל זה מסיק שם וז"ל, אלא ודאי דעל כל הגוף קאמר (שרק אז יש איסור הבערת שער משאר הגוף בתער), והיינו בלא הראש, דאלו עם הראש אין זה יפוי כמ"ש בסמוך. ומשום הכי דוקא יש איסור בתער, עכ"ל. אם כן הט"ז מפורש שהוא למד להיפך מן הפרישה. שהוא למד שההיתר של הגאונים הוא דוקא כל הגוף כולל הראש, רק אז הוא ניוול לו. אבל בלי הראש אדרבה בזה נאמר כל האיסור, של העברת שער, ועל כרחק אין זה נחשב לניוול.

ובאמת שיטת הפרישה צריכה עיון לי. כי לכאורה דרכם של נשים להעביר שער כל הגוף מראש גופם עד רגלם, ואיך כתב שאין זה יופי אלא ניוול. אבל אין הנשים מגלחים ראשם יחד אם הגוף, ואם יעשו זאת היה ניוול להם, וכמו שמפרש הט"ז. ונראה שצריך לומר שכוונת הפרישה והש"ך הוא, שאף שהוא יופי לנשים, אבל אין הוא יופי לאנשים, לגלח כל שער מגופם. וממילא מחדשים שאיסור העברת שער משום לא ילבש, הוא משום שעושים עניני יופי בגופם, וזה דרך הנשים לעשות ולא אנשים. וזה דומיא להסרת גילדי מכה, שאוסרת הברייתא בגמ' שבת דף נ:; שאחר שהעברים אינו נראה יותר כאשה מאשר היה נראה קודם. אלא הברייתא שאוסרת לעשות זאת הוא משום שסברא שזה ענין יופי הגוף, ועשיית עניני יופי בגוף הוא מעשה נשים. ואין זה דומה לשימת חלי אשה, ששם לובש ממש תיקוני אשה, ולכאורה אף אם אותו החולי היה נראה ניוול לו, אין זה היתר.

הב"י סוף הסימן כתב וז"ל, (על הטור קאי שכתב שאסור לאיש לצבוע שערותיו לבנות, ולא כתב כדכתב הרמב"ם שאסור לאיש לצבוע שערותיו שחורות) בגוונא שכתב רבינו, לאו נוי הוא לו להראות זקן. ואף על גב דאיש הדר הוא לו, מכל מקום, כיון דגבי אשה לאו נוי הוא, אלא גריעותא, תו לית ביה משום לא ילבש גבר שמלת אשה. ומשמע לי דאפילו לכתחלה שרי ללבן שערותיו כיון דלית ביה משום תיקוני אשה, עכ"ל. אם כן סבר שהיכא שהוא ענין נוי לאיש שאינו ענין נוי לאשה, אין זה איסור לא ילבש. וזה קצת משמע שלא כהפרישה, כפי איך שפירשתיו. שלכאורה אם דבר שהוא נוי לאשה ואינו לאיש, אינו אסור, זה מראה שהכל הולך אחר האיש העושהו, והטעם כנ"ל שיפוי הגוף הוא מעשה נשים. אם כן לכאורה הוא הדין אם הוא נוי לאיש ולא לאשה, ליתסרי, שעושה מעשה נשים, של יפוי הגוף. אם לא שנאמר שאף שהאיסור בענינים אלו הם נוי הגוף, שהוא דרכם של אשה, מכל מקום אם עושה דבר שאין הוא נוי לאשה, ואף שהוא נוי לו, אי אפשר לחייבו משום, מעשה נשים, שאין זה מעשה נשים. אבל גם כן אין לחייבו משום מעשה נשים, אם אין הוא נוי לו, ואף שהוא נוי לנשים, כיון שאי אפשר לקרות מעשה זה נוי הגוף, שאין הוא נוי לו. אבל יותר מסתבר לי לומר שחד תלוי בחבירו, וכנ"ל, וצע"ע בזה.

גילוח שער מחלק הגוף אבל לא כל הגוף

הט"ז

הט"ז ס"ק א כותב וז"ל, בית השחי כו'. לפי מה שכתב בית יוסף בשם הר"ר יונה העתקתיו סוף סימן קודם לזה, משמע דבכל מקום בגוף אסור בתער, והוא דלא כמאן בדעות שהביא הטור כאן, עכ"ל. ודבריו צריכים ביאור, שהרי כבר נתפרש לעיל שאדרבה כל הדעות המובאים בטור, אוסרים לגלח שער של שאר הגוף בתער. וזה שמביא מהרבינו יונה שהביא הב"י סימן העבר בשם רבינו יונה, ז"ל הב"י שם, וכתב עוד באגרת התשובה (הדרש השני אות לו) ומדקדקים במצות, אפילו תחת גרונם מגלחים במספריים, וכן נוהגים בכל גלות החל הזה, אשר בצרפת. אמנם תחת הגרון, אינו אסור מן התורה, לפי שאין שם פאה, אבל אסור חכמים להעביר שער, בתער, בכל מקום בגוף, ואפילו על זרועותיו, לפי שדומה לתיקון הנשים, אבל מותר להעבירו במספרים, עכ"ל. ומביא

הט"ז שרואים שרבינו יונה כתב בפירוש שאפילו אבר אחד אסור, כתחת הגרון, וזרועותיו, אבל הט"ז סובר שהדעות שמביא הטור, חולקים על זה, וכנ"ל זה צריך ביאור.

אבל ביאר הט"ז כוונתו בהגהות הט"ז, וז"ל, דלא כמאן בדעות שהביא הטור כאן. כי הטור לא זכר אבר בשאר הגוף, אלא סתם בשאר הגוף, והיינו כל הגוף, שהוא מותר במספרים, כדאית' בגמ', מיקל אדם כל גופו וכו', ה"ה נמי לענין איסור תער. ותו, דאם נתפרש מ"ש הטור בשאר הגוף היינו אפי' מקצת ממנו, אפילו לא אבר שלם, דאל"כ היה לו להזכיר, אחד מהאברים. וזה וודאי שרי, אפילו בתער, אפילו בשחי וערוה, ואפילו גבי זקן, כמו דמשמע מדברי הטור סי' קפ"א בשם הרא"ש. אלא ודאי, דעל כל הגוף קאמר, והיינו בלא הראש, דאלו עם הראש אין זה יפוי, כמ"ש בסמוך. ומ"ה דוקא יש איסור בתער, עכ"ל.

הט"ז בזה חידש שני חידושים. חדא, דזה שאיתא שאסור לגלח שער שאר הגוף בתער, הכוונה לכל הגוף, חוץ מן הראש, רק אז אסור. אבל אם רוצה לגלח רק חלק מהגוף, אף בתער מותר. שנית, שאף לגבי בית השחי ובית הערוה, מותר לגלח חלק ממנו, אפילו בתער.

והבנתו בנויה מלשון הטור, שז"ל שם, העברת תער בשאר הגוף, ובית השחי ובית הערוה, פר"ת שדינן שוה, שאסורין בתער ומותרין במספריים. וי"א, דוקא בשאר הגוף מותר במספריים, אבל של בית השחי ושל בית הערוה, אסורין אפי' במספריים, וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל, עכ"ל. וראייתו, לדין הראשון, שמדייק שכמו שכוונת היתר במספריים, הכוונה לכל הגוף, הוא הדין האיסור בתער על הגוף, כוונתו לאסור כל הגוף. ומדייק עוד, שאם נפרש כוונת הטור כשאמר שאסור להעביר שער הגוף, כוונתו לחלק מהגוף, אם כן נצטרך לומר שאף מחלק מאבר אסור, שהוא גם חלק מהגוף, ואין זכרון בטור לחילוק של אבר אחד. וזה סבר הט"ז שאי אפשר לאומרו כלל.

השגה על חידוש הראשון

וכל דברי הט"ז בזה המה תמוהים לקטנות דעתי. ראשית מסברא קשה להבין דינו, שהרי האיסור כאן הוא שלא להתדמות לנשים המגלחות גופם לנוי, וכי נשים אינם מגלחות אבר אחד מגופם, ורק מגלחות כל גופם? ואף שזה נכון שדרך הנשים לגלח כל שער גופם, אבל אם לא יהיה להם פנאי או סיבה אחרת, בודאי יגלחו אף אבר אחד. ועוד שהעיקר הוא שעוסק בנוי הגוף שנשים עוסקים בו, וגם בחד אבר שייך זה. זה מסברא, אבל יותר מזה לכאורה דברי הפוסקים בזה נראים מפורש שלא כדבריו.

ראשית כל, הרי לכאורה מפורש ברמב"ם ושולחן ערוך, שאפילו אבר אחד הוא אסור. שלא כתבו כלשון הטור, שער הגוף, שמזה דייק הט"ז את דייקו. שהרמב"ם כתב כנ"ל, ומותר להעביר שיער שאר איברים במספריים בכל מקום, עכ"ל. ודייקו הפוסקים שמשמעות דבריו, במספרים מותר, אבל בתער אסור, הרי מפורש ששאר אברים, בתער אסור. ואף שזה נכון שאפשר לפרש מילות שאר איברים, שהכוונה לכל שאר האיברים, אבל כל תוקף דייקו של הט"ז הוא מזה שהטור כתב גופו, ולא כתב אבר מגופו. ואף שהט"ז רק אמר שזה כלא כחד מהדעות שכתב הטור, קשה מאוד לומר, שהתכוין לומר שאינו

כהדיעות בטור, אבל להלכה הוא אמת. ועוד אם מודה שכך שיטת הרמב"ם למה היה צריך להביא מדברי רבינו יונה, ואף שמפורש יותר ברבינו יונה, עדיין היה גם להביא שכך משמעות הפוסקים בסימן זה, חוץ מהטור. ועוד שאם הוא מפורש ברמב"ם, לכאורה צריכים אנו גם לפרש כוונת הטור הכי, כי היש אומרים של הטור, הוא כשיטת הרמב"ם, לאסור אבר משאר אברי הגוף, בתער.

וחוץ מזה לכאורה מוכח מהש"ך ס"ק ד' שחולק על הט"ז, אף שאינו מפורש בדבריו, אבל לכאורה מוכח שכך יסבור, מתוך מה שכתב שם. הש"ך שם אזיל על סעיף ב' שמביא דינם של תשובת הגאונים שמותר לגלח מראשו ועד רגליו, וכתב הש"ך ז"ל, מראשו כו'. ל"ד דהא נתבאר בסי' שלפני זה דאסור להקיף ראשו וזקנו אלא ר"ל מראש גופו עד סוף גופו, פרישה, עכ"ל. הרי מפרש השולחן ערוך כפי הפרישה, וכבר הארכנו בשיטתו לעיל. אם כן מפרש שהאיסור הוא דוקא, כשאינו מגלח כל גופו, מתחת ראשו עד רגליו, שבזה מותר, אלא האיסור הוא כשמגלח פחות מכל גופו. והט"ז כנ"ל כדי שלא יהיה קשה זה עליו, פירש שההיתר הוא מראשו ועד רגליו, והאיסור הוא מתחת לראשו עד רגליו. ובזה היה יכול לפרש שהאיסור הוא לגלח כל גופו, שמפרש כל גופו היינו בלי הראש. אבל הפרישה והש"ך שמפרשים שההיתר הוא כל גופו, דהיינו בלי הראש, על כרחך סברו שהאיסור הוא פחות מכל גופו.

ומצאתי בהגהות נמוקי הגרי"ב על שולחן ערוך שגם כן תמה על הט"ז בזה, וז"ל, והוא דלא כמאן בדעות שהביא הטור כאן. נ"ב צע"ג, דהא זה ממש דעת הרא"ש וטור וש"ע, דכל מקום בגוף אסור בתער, רק מותר במספרים, ועיין טור וש"ך ס"ק ג', עכ"ל. וקצת נראה שלא היה לו דברי הגהות הט"ז, שלא כתב לדחות ראיתיו, אם לא שסבירא לן שהם דחויים ממילא. וכוונתו מהש"ך ס"ק ג', ששם פירש שזה שפסק הרמב"ם ושולחן ערוך שמותר להעביר שער שאר אברים במספרים, הכוונה כעין תער, אבל בתער ממש אסור, ומביא שרואים שאסור בתער בשאר הגוף. על כל פנים לא עלה על דעתו לפרש דברי הטור, וכל שכן דברי השולחן ערוך כדפירשם הט"ז. ובאמת תימה הוא לי למה תמהו עליו כל הנושא כלים, והשאירו את הדבר כסתום, וצריך לדייק מדבריהם שלא סברו כדבריו.

השגה על חידוש השני

וזה שכתב הט"ז כדבר פשוט שאי אפשר לומר שיאסור חלק מאבר אחד, ולכאורה סברתו שאין זה דרך נשים להשאיר חלק מהאבר מגולח וחלק מהאבר אם שער שאינו נראה יפה כלל אלא נראה מוזר. ולא ידעתי מה רצה מהדין של השחת זקן, ששם איתא שהרא"ש כתב ליזהר שלא יגלח אף חלק מהזקן כי לא ברור מקומות של הזקן, ולכן אף שאין איסור אלא כשמגלח כל הפאה, אבל לא ברור לנו גבולו, ואתי לגלח כולו. ולא הבנתי איך מערבב דין פאות הזקן, לדינם אלו, שנראה שאין להם שום שייכות להדדי. ששם הכל תלוי בהבנת גזירת הכתוב של איסור גילוח של הפאות, וכאן הכל תלוי בנוי של מעשה נשים, ולא כתיב בתורה שום דבר על גילוח בפרט.

אבל קשה לי מהלכה של לקיטת שערות לבנות מתוך שחורות, המובא בסוף סימן קפב'. ששם פסק כהרמב"ם שאפילו שער לבן אחד מתוך השחורות אסור. ובאמת הראב"ד הקשה עליו, דמה נוי אשה שייך בשער אחד. אבל הב"י שם יישב דברי הרמב"ם, וז"ל, ומה שכתב דלא מינכר מילתא כלל, אומר אני דמשכחת לה דמינכר טובא, וכגון אדם שכל שער ראשו שחור ונראה בו שער אחד לבן. ומכל מקום הרמב"ם אף בשיש בו כמה שערות לבנות מיירי, דכיון דתיקון אשה הוא, במקום שעשוי להיות ניכר, ונראה, דהיינו בראש או בזקן לוקה, עכ"ל. הרי מפורש כתב הב"י שאף שעדיין לא נגמר היופי כיון שהוא חלק מהיופי שמתחילם באחד עד שיבא לידי יופי, חייבים עליו. וזה שהתנה שהוא דוקא במקום שניכר זה לשיטתו שם ריש הסימן שרק אסור מדאורייתא, במקום מגולה, ולכן לוקה עליו, אבל לא בעי לומר שאינו אסור מדרבנן במקום מכוסה.

אלא שיש לחלק ולומר, שאם כוונתו לגלח כל בית השחי, ורק שאין לו פנאי לעשות הכל, ולכן כוונתו להתחיל לגלח, ולגמור בעוד זמן, אז מפורש לכאורה מהב"י שעדיין אסור. אבל אם אין כוונתו לעשות הכל, אלא רק לגלח חלק ממנו, אז אפשר לומר שכיון שאין זה מעשה נשים, אינו אסור. וזה יותר ברור לי שאם עושה הגילוח באופן שהוא נראה ניוול אז בודאי לא עבר, שזה כמו דינם של הגאונים שסוברים שאם מגלח כל גופו שאינו אסור שניוול הוא לו. אבל אם אינו נראה מנוול, רק שנראה שלא גמר אבל מה שעשה נראה יפה, עדיין אינו ברור לי שלא יהיה אסור, כי אף שזה נכון שאין נשים עושות זאת, אבל עדיין הוא עוסק בייפוי גופו, וזה מעשה נשים. ואף לנשים, חושבני, שאם לא יהיה להם פנאי לגלח הכל, היו מגלחים מה שהיו יכולים, כדי שיהיו נראים קצת יותר יפים.